

Kirkens embete

Uttalelse fra den katolsk-lutherske samtalegruppen i Norge (1986)

Innledning

1. Å forkynne Evangeliet: Guds folks oppdrag
2. Kirkens embete: en tjeneste i og for Guds folk
3. Embetets funksjoner
4. Embetsbærerne og kirken
5. Bispeembetet og Peters-embetet
6. Ordinasjon, embetshandlingenes gyldighet og apostolisk suksesjon
7. Felles arv, men uløste problemer

Fire år etter at den katolsk-lutherske samtalegruppen i Norge la fram sin første felles uttalelse «Nattverden - Herrens måltid» (1982), følger nå den neste om «Kirkens embete». I likhet med uttalelsen om nattverden, utgis embetsuttalelsen i et samarbeid mellom Katolsk Informasjonstjeneste og Kirkens informasjonstjeneste.

Den katolsk-lutherske samtalegruppe ble opprettet i 1979, som en «ordnet kontakt» mellom Den katolske kirke i Norge og Den norske kirke. Medlemmene i gruppen oppnevnes fra katolsk side av Norsk katolsk bisperåd, og fra luthersk side av Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke. Under arbeidet med embetsteologien har gruppen bestått av Biskop Gerhard Schwenzer (formann), Pater Wilhelm Hertmann, Pater Jo Neve, Pater Per Bjørn Halvorsen som avløste Pater Finn Thorn i 1983, fra Den katolske kirke og professor. Ivar Asheim (formann), professor Nils E. Bloch-Hoell, Fakultetslektor Kjell Olav Sannes, Professor Kjetil Hafstad som avløste universitetslektor Sven Oppegaard i 1983, fra Den norske kirke. Sekretærer har vært Ola Tjørhom (1982), Ola Garli (1983-84), Øyvind Mæland (1984-86) og Knut Ruyter (1984-86).

Gruppen har tematisk arbeidet i forlengelsen av den internasjonale katolsk-lutherske læresamtale som i lengre tid har foregått mellom teologer oppnevnt av Vatikanet og Det Lutherske Verdensforbund. Men den har ingen organisatorisk tilknytning til de internasjonale samtalene, og står fritt i sin vurdering av resultatene derfra.

Vi håper at dette heftet kan bidra til økt kunnskap om hva katolikker og lutheranere er enige om, i vår tid og i vårt land.

Oslo i august 1986

Kirkens Informasjonstjeneste - Katolsk Informasjonstjeneste

Innledning

Gruppen har tidligere avgitt en uttalelse om nattverden. Uttalelsen (Nattverden, Herrens måltid, 1982) konkluderte med at katolikker og lutheranere i dag er enige på flere viktige punkter i nattverdlæren, men at vi samtidig står overfor meningsforskjeller som til dels går ganske dypt. Meningsforskjellene gjelder blant annet synet på presteembetet. Her går de så dypt at katolikkene har vanskeligheter med å anerkjenne nattverden i den lutherske kirke som et helt og fullt sakrament (jf. s. 8), fordi de har vanskeligheter med å anerkjenne presteembetet

i den lutherske kirke. Lutheranerne på sin side får vanskeligheter med de forestillinger om presten som delaktig i Kristi offertjeneste som knytter seg til den katolske lære om nattverden som Kristi sonoffer (jf. s. 6f).

For å komme videre, bestemte gruppen seg derfor for å velge kirkens embete som sitt neste samtaleemne.

Synet på kirkens embete henger nøye sammen med synet på kirken. Sammen bekjenner kristne kirker at de «tror på Den Hellige Ånd, en hellig almen kirke» (Den apostoliske trosbekjennelse). Likevel har de hatt vanskeligheter med fullt ut å godkjenne hverandre som kristne kirker. Hos lutheranerne knytter vanskelighetene seg til spørsmålsteget ved forkynnelsen og sakramentsforvaltningen i andre kirker. På tross av slike spørsmålsteget har lutheranerne likevel aldri identifisert Kristi kirke med den lutherske, men oppfattet kirken (i trosbekjennelsens forstand) som en størrelse som går på tvers av konfesjonsgrensene. Tidligere identifiserte katolikkene Kristi kirke med den katolske. Dette standpunktet er imidlertid modifisert. Fra og med Det Annet Vatikankonsil har den katolske kirke åpnet for muligheten for også å regne andre kirkesamfunn som kirker. I dette ligger en betydningsfull økumenisk tilnærming som har skapt et nytt utgangspunkt for samtaler om kirkens embete. Også fordypet bibelstudium har stilt problemene i et nytt lys.

Gruppen har kunnet knytte an til en rapport fra den internasjonale romersk-katolske og evangelisk-lutherske kommisjon: *Das geistliche Amt in der Kirche* (heretter forkortet GAK). Også embetsdelen i det såkalte Lima-dokumentet (heretter forkortet L), offentliggjort av Kirkenes Verdensråds kommisjon for tro og kirkeordning, har i en viss utstrekning vært til nytte. Etter gruppens oppfatning uttrykker GAK et vel optimistisk syn på forholdet mellom de to kirker. Særlig fra luthersk side blir dokumentet opplevd slik. Rapporten er heller ikke fri for uklarheter. Det har derfor vært vanskelig å følge denne teksten. GAK inneholder verdifullt materiale som vi vil henvise til etterhvert. Men i stedet for å gi uttrykk for tilslutning eller kritikk til ethvert punkt i rapporten, vil vi gi vår egen framstilling. Vi tror dette er mer fruktbart.

Idet samtalegruppen var i ferd med å avslutte sitt arbeid, offentliggjorde den internasjonale felles romersk-katolske og evangelisk-lutherske kommisjon et nytt dokument som berører samme tema: *Einheit vor uns. Modelle, Formen und Phasen katholisch/lutherischer Kirchengemeinschaft* (Frankfurt am Main, 1985) (heretter forkortet *Einheit vor uns*). I dette dokumentet bygger kommisjonen på de resultater som ble fremlagt i GAK og skisserer på dette grunnlag vidtgående forslag om praktiske fremgangsmåter for å nå frem til et embete som kan utøves i fellesskap. Samtalegruppen har ikke hatt anledning til en like grundig gjennomgåelse av dette nye dokumentet som av embetsdokumentet. Men etter som *Einheit vor uns* forutsetter GAK, og vi, som antydte ovenfor, er kommet til at dette dokumentet uttrykker et vel optimistisk syn på forholdet mellom de to kirker, medfører dette at vi også vil ha forbehold overfor det nye dokumentet. *Einheit vor uns* inneholder dog interessant materiale og har verdi som et forsøk på å presentere enhetsmodeller og sammenholde dem med et praktisk-kirkelig handlingsprogram og utforming av samarbeidsformer. Vi anser imidlertid de omfattende og radikale forslag som handlingsprogrammet innebærer, for å være lite realistiske så lenge læremessige forutsetninger ikke er bedre avklart.

1. Å forkynne Evangeliet: Guds folks oppdrag

Det nye testamente benytter en rekke betegnelser og bilder for å uttrykke hva kirken er. En betegnelse det faller naturlig å knytte til, når det er kirkens oppdrag som skal beskrives, er betegnelsen «Guds folk». Både i L og i GAK legges stor vekt på denne betegnelsen.

I 1 Pet 2 beskrives kirken som «en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som er Guds eiendom,» og med denne beskrivelse forbindes også en beskrivelse av oppdraget: «å forkynne hans storverk, han som kalte dere fra mørket til sitt underfulle lys.» Forkynnelsen er alle kristnes oppdrag. Kirken bygges opp av levende stener. Den er Kristi legeme. Som lem på Kristi legeme i kraft av dåpen har hver enkelt troende sin tjeneste og funksjon (Rom 12, 1 Kor 12). Og samlet skal de som Guds folk vitne om den frelse de har mottatt i Kristus, i ord og gjerning.

Ut fra tekster som 1 Pet 2 tales både i den katolske og i den lutherske kirke om «de troendes allmenne prestedømme». Med denne lære vil man bringe til uttrykk at hele Guds folk må bære ansvar for kirkens liv og virke (jf. GAK 12 og 13; L I, 1-6). Dette har betydning for forståelsen av lekfolkets plass og oppgaver. Det er verdt å merke seg at læren om det almene prestedømme uttrykkelig tas opp av Det Annet Vatikankonsil og her går sammen med en øket vektlegging av lekfolkets rolle. Også i dette kan man se en betydningsfull tilnærming i forholdet mellom de to kirker, uten at det kan sies at alle meningsforskjeller dermed er overvunnet.

2. Kirkens embete: en tjeneste i og for Guds folk

Kirken er i følge Det nye testamente Kristi legeme, hvor hvert enkelt lem har sin oppgave og sin funksjon. Tjenestene er derfor mangfoldige. Paulus sier at Ånden deler ut sine gaver til hver enkelt, slik han vil. Tjenestene er Åndens gaver (1 Kor 12). Eller han kan si at de er Kristi gaver til kirken. Kristus har satt «noen til apostler, noen til profeter, noen til evangelister, noen til hyrder og lærere» for å «utruste de hellige så de kan utføre sin tjeneste, og Kristi legeme kan bygges opp» (Ef 4).

Samtidig som tjenestene er mange, er kirkens oppdrag ett: å gjøre alle folkeslag til disipler ved å døpe dem til den treenige Guds navn og lære dem å holde alt Kristus har befalt (Matt 28, 18-20). Ulike oppfatninger i de kristne kirker når det gjelder kirkens embete har blant annet å gjøre med hvordan man ser på forholdet mellom det ene oppdrag og de mange tjenester.

Verken katolikker eller lutheranere vil hevde at man i Det nye testamente finner et klart og entydig tjenestemønster som i dag kan direkte overtas som kirkens embetsstruktur. Men man mener at det i Det nye testamente utpeker seg noen oppgaver som spesielt grunnleggende etter som de går tilbake på befalinger fra Kristus: Å døpe og lære (Matt 28), å forvalte nattverden (Matt 26 par), å tilgi og fastholde synder i Jesu navn (Joh 20, Matt 16 og 18). Enn videre ser man hvordan det i nytestamentlig tid etter hvert utkrystalliserte seg et hyrdeembete med menighetsledende funksjoner (f.eks. 1 Tim 3, 1 Pet 5). Ut fra slike ansatser var det at det som vi i dag kaller «det kirkelige embete» tok form allerede tidlig i kirkens historie (GAK, jf. L 19).

Katolikker og lutheranere har noe forskjellige oppfatninger når det gjelder å tolke de nytestamentlige tekster og å tolke den prosess som førte fram til et «kirkelig embete». Men de har til felles at begge parter taler om et «kirkelig embete», at de betrakter denne tjenesten som

innstiftet av Gud, og at de mener det er Guds vilje at den skal ivaretas av personer som er kalt av ham og som innsettes etter apostolisk skikk (Apg. 20).

Avgjørende for både katolikker og lutheranere er at dette embete står i menigheten og overfor den (GAK 23). Embetsbæreren står overfor menigheten ved å være kalt til å lede gudstjenesten og forkynne Guds ord til menigheten. Embetsbæreren taler og handler på Kristi vegne (2 Kor 5,20, jf. Luk 10,16). Embetet er på denne måten uttrykk for at initiativet er Guds. Men embetsfullmaktene er ikke å betrakte som embetsbærerens individuelle eiendom. Det dreier seg om en tjeneste som er gitt til kirken, til hele Guds folk, og utøves som en tjeneste i og for menigheten.

3. Embetets funksjoner

Katolikker og lutheranere har hatt et noe ulikt syn på det kirkelige embetets funksjoner. Lutheranerne har konsentrert funksjonene omkring to oppgaver: å forkynne Ordet, å forvalte sakramentene. Katolikkene har tidligere lagt hovedvekt på sakramentsforvaltningen, som også inkluderte forkynnelse. Det Annet Vatikankonsil uttalte imidlertid mer eksplisitt at forkynnelsen er embetets oppgave. I følge konsilet har embetet tre grunnleggende funksjoner: å forkynne Ordet, å forvalte sakramentene, og hyrdetjenesten. Den måten forkynnelsen her omtales på, innebærer en tilnærming til luthersk embetsforståelse. Lutheranerne på sin side er ikke fremmed for det tredje element i den katolske embetsforståelse: at også en hyrdefunksjon hører med. Dette kommer klart fram både i de lutherske bekjennesskrifter og i ordinasjonsliturgiene. Når det gjelder hvilke funksjoner som skal tillegges embetet, foreligger altså vidtgående enighet mellom de to kirker. Derimot er meningsforskjellene ganske dyptgående når det gjelder innholdet i disse funksjoner, eller med andre ord, hva det nærmere bestemt vil si å være hyrde, forvalte sakramentene og forkynne Ordet.

For lutheranerne er det en vanskelighet allerede at katolikkene opererer med et mye videre sakramentsbegrep enn dem, slik at også en rekke andre kirkelige handlinger utover dem som ifølge luthersk syn er konstitutive for kirken, nemlig dåpen og nattverden, tas med i sakramentsforvaltningen. Også den utvidelse av sakramentsbegrepet som ligger i talen om kirken som ursakrament, finner de vanskelig. Men særlig volder meningsforskjeller i nattverdforståelsen vanskeligheter (jf. vår uttalelse om nattverden). Problemene blir for lutheranerne spesielt store når nattverden i følge katolsk lære også betegnes som Kristi sonoffer fordi korsofferet på Golgata blir nærværende. Etter katolsk syn er korsofferet frambåret en gang for alle; det gjentas ikke og det tilføyes intet, men det blir gjort nærværende når en ordinert prest forretter nattverden i henhold til Jesu Kristi innstiftelse. Derfor kan katolikkene tale om nattverden som offer og prestens gjerning som deltakelse i Kristi offergjerning. Begrepet nådemiddel for nattverden sier ifølge katolsk lære ikke alt om nattverden. Nattverden er også et minnemåltid som gjør Golgataofferet nærværende («anamnese», jf. 1 Kor 11,24-25). Lutheranerne kan ikke se at forestillingen om et sonende messeoffer har støtte i Skriften. Hverken i innstiftelsesordene eller i Rom 5 er det tale om at kirken inkluderes i Kristi offer på en slik måte at vi er med og frambærer det. De frykter at den katolske lære om messeofferet og om at presten tar del i Kristi offergjerning når han bærer fram eukaristien, blander sammen Guds og menneskers verk. I nattverden er kirken bare mottaker av Kristi offer.

Det foreligger altså dyptgående meningsforskjeller angående forholdet mellom Kristi gjerning og det kirkelige embetes. Felles for katolsk og luthersk syn er dog at det kirkelige embete betraktes som underordnet under Jesu Kristi gjerning. Embetet står i tjeneste for Kristus. Ja,

mer enn dette: Det er Jesus Kristus selv som gjennom Ordets forkynnelse, forvaltningen av sakramentene og hyrdetjenesten ved Helligåndens virke skaper og bygger sin kirke (GAK 21).

4. Embetsbærerene og kirken

Embetet er en tjeneste i og for kirken. Det skal etter Guds vilje være en spesiell prestedtjeneste i kirken, ivaretatt av personer kalt til dette. Samtidig er alle troende prester for Gud. Om disse bibelske grunnprinsipper er katolikker og lutheranere enige. Noe vanskeligere blir det når så forholdet mellom det almene og det spesielle prestedømmet skal nærmere tilrettelegges.

Enige er katolikker og lutheranere om at embetsfullmaktene må utøves på en måte som gir rom for menighetens medvirken. Dette er en naturlig følge av at oppdraget er gitt til kirken og ikke kan betraktes som embetsbærerens private eiendom eller forrett. Gudstjenesten er menighetens gudstjeneste, hele menigheten er kalt til å forkynne evangeliet og i Kristi fotspor tjene mennesker (GAK 13 og 24). Embetet må fungere innen rammen av et kristent fellesskap preget av søskenkjærlighet og med plass for ivaretagelse av felles ansvar. Dette har konsekvenser med hensyn til struktureringen av menighetens liv og kirkens ordninger, f.eks. med hensyn til samarbeid mellom embetsbærere og lekfolk i kirkelige organer og beslutningsprosesser (GAK 24).

Meningsforskjellene melder seg når det gjelder hvor vidtgående konsekvenser man kan trekke av dette grunnsyn. Lutheranerne vil ikke trekke noen prinsipiell grense mellom hva en prest og en lekperson kan utføre. I praksis vil det være slik at bestemte funksjoner vanligvis bare utføres av prester, og kun i unntaks- og nødstilfelle av leke personer, som å døpe og forvalte nattverden. Men det er ikke noe prinsipielt til hinder for at leke personer kan utføre disse funksjoner. Alle dømte tilhører i følge luthersk syn samme stand og har da fundamentalt sett samme fullmakt. At det etter Guds vilje skal være en spesiell prestedtjeneste ved kalte personer i kirken, betyr etter luthersk syn ikke at det går en prinsipiell skillelinje mellom denne prestedtjenesten og det almene prestedømmet - tvert om er den spesielle prestedtjenesten forankret i de fullmakter de troende samlet har, i kraft av dåpen og troen.

Også katolikkene legger vekt på det almene prestedømme, på grunnlag av dåpen og troen, men hevder samtidig at det er en vesensforskjell mellom det allmenne prestedømmet og kirkens embete. Det går en prinsipiell grense mellom embetet og lekfolket, slik at embetsfunksjoner bare kan utføres av ordinerte embetsbærere, skjønt dette skal skje på en måte som gir rom for lekfolkets medvirken. Hyrdefunksjonen framheves således langt sterkere i et katolsk enn i et luthersk syn. F.eks. er det ifølge katolsk syn embetets sak å treffe avgjørelser i lærespørsmål, mens lekfolket, samtidig som de medvirker i prosessen, skylder å motta avgjørelsen med lydighet og respekt. En slik hyrdefunksjon mener katolikkene er nødvendig i kirken av hensyn til kirkens enhet, og de opplever det som en mangel ved det lutherske kirkesyn at det ikke kjenner noe embete som kan avgjøre hva kirkens lære går ut på.

5. Bispeembetet og Peters-embetet

Et fellestrekk for begge kirker er at de ved siden av presteembetet også har et bispeembete. Forholdet mellom bispeembetet og presteembetet blir derimot oppfattet forskjellig.

I følge luthersk syn er bispeembetet et presteembete som er tillagt spesielle oppgaver, nemlig tilsyn med kirkens liv og virke innen et bestemt område. Biskopen har kirkerettslige

fullmakter som en prest ikke har, men ingen åndelige fullmakter utover presteembetets. Forskjellen mellom biskop og prest er altså et rent ordningsspørsmål. Biskopen har heller ikke noen prinsipielt begrunnet funksjon når det gjelder kirkens enhet. Lutheranerne tenker ikke på kirkens enhet organisatorisk, men som en enhet i samlingen omkring Ord og sakramenter.

For katolikkene derimot er biskopene apostlenes etterfølgere som har fått del i deres embetsoppdrag og fullmakt ved bispevielsen. Bispeembetet er for katolikkene det høyeste av tre trinn som det kirkelige embete inndeles i: biskop, prest og diakon. Biskopene innehar ifølge katolsk syn det kirkelige embete i hele dets fylde. Prester og diakoner er avhengige av biskopen i sin embetsutøvelse. De er biskopens medarbeidere og hjelpere (GAK 41 og 62). Av dette følger at bestemte embetshandlinger er forbeholdt biskopene, som f.eks. å ordinere. Også å fatte forpliktende læreavgjørelser på kirkens vegne tilligger bispeembetet, her som kollegium. Formelt sett trenger ikke slike avgjørelser å bekreftes av kirken som helhet, men det forutsettes at de framgår av en kirkelig konsens og vinner tilslutning (GAK 52). Igjen er det kirkens enhet saken gjelder. Bispeembetet, kollegialt forstått, framstilles som et embete i enhetens tjeneste.

Tilsvarende gjelder det såkalte Peters-embetet. Biskopen av Roma har ifølge katolsk syn fått overdratt en helt spesiell oppgave i enhetens tjeneste. Med Sitt embete skal han synliggjøre den universale kirkes enhet. Dette syn er det som ligger til grunn for den lære at paven, når han, i den hensikt å forplikte hele kirken, høytidelig uttaler hva som er kirkens tro, ved Den Hellige Ånd er bevart fra å ta feil. Denne lære er fastholdt også av Det Annet Vatikankonsil, men er her satt inn i en omfattende kirkelig sammenheng som ikke var klargjort da læren ble vedtatt på Det Første Vatikankonsil. På en ny måte understrekes nå at de pavelige fullmakter må utøves innefor rammen av et kollegialt fellesskap av alle kirkens biskoper.

Alt i alt er det innen katolsk embetsteologi foregått en utvikling i retning av større vekt på kollegialitet i utøvelsen av kirkelige embetsfunksjoner. Dette gjelder med hensyn til forholdet mellom paven og biskopene, mellom biskopene innbyrdes, og forholdet mellom alle kirkelige embetsbærere. Likevel er det karakteristisk for katolsk embetssyn at det regner med ulike grader eller trinn innenfor kirkens embete: fra biskopen ned til diakonen. Særlig viktig er framhevelsen av bispeembetet.

Spørsmålet er hvor stor vekt en slik inndeling av det kirkelige embete tenkes å ha. I følge luthersk syn beror forskjellen mellom biskop og prest utelukkende på menneskelig rett. Det dreier seg om et ordningsspørsmål. Bispeembetet er innført fordi man har funnet det tjenlig med et slikt embete. Det er en praktisk, ikke en prinsipiell sak. Bispeembetet er en spesiell form for presteembete, men prinsipielt ikke over dette. Det vil si: kirken er ikke hierarkisk strukturert.

Til forskjell fra dette bærer den katolske kirke en klart hierarkisk struktur. Den nye vekt på kollegialitet innebærer imidlertid at denne struktur etter Det Annet Vatikankonsil er blitt noe nedtonet. Dessuten er den blitt nedtonet ved den begrunnelse som nå gis for strukturen. Også tidligere har den katolske kirke unngått å si at det ved «guddommelig rett» er en forskjell på prest og biskop, men man talte dog om en «guddommelig forordning». Det Annet Vatikankonsil anvender en forsiktigere uttrykksmåte: at forskjellen har foreligget fra «gammel tid». Denne nye uttrykksmåten skulle gjøre en fortsatt samtale om kirkens embete lettere for katolikker og lutheranere, uten at man likevel hittil kan tale om noe gjennombrudd for gjensidig forståelse.

For den katolske kirke har det i samtalen med den lutherske kirke vært en vanskelighet at den lutherske kirke ikke kjenner noen kirkelig myndighet på det overnasjonale eller universale plan. I så måte betyr det noe nytt at tanken om et universalkirkelig konsil i de senere år diskuteres også av protestanter innen den økumeniske bevegelse. Den lutherske reformasjon fastholdt alltid tanken om et slikt konsil som forum for drøftelse av spørsmål som splittet kirkens enhet, dog uten formell avgjørelsesmyndighet.

Veien fram til enighet om et konsil synes dog lang. I forholdet mellom katolikker og lutheranere er det i denne forbindelse en lang rekke spørsmål å klargjøre. Det burde ikke være vanskelig å komme til enighet når det gjelder konsilets sammensetning (f.eks. om prester og lekfolk kan delta), for både katolikker og lutheranere anser dette som et ordningsspørsmål. Men utfra luthersk lære om kirken er det umulig å tenke seg et konsil som forutsetter anerkjennelse av pavens læreautoritet, slik denne fungerer i den katolske kirke i dag. Vanskeligere enn ordningsspørsmålene er altså spørsmålet om avgjørelsesmyndighet og - grunnlag. Her støter man straks på forholdet mellom Skriften, tradisjonen og embetet. Katolikkene ser disse tre størrelser sammen og tillegger kirken, konkretisert i læreembetet, den avgjørende tolkningsmyndighet. Dette læreembetet står imidlertid bare i et tjenende forhold til Skrift og tradisjon. Lutheranerne trekker med sitt Skriftprinsipp derimot en prinsipiell skillelinje mellom Skriften på den ene side, tradisjonen og embetet på den annen: Skriften er sin egen fortolker, og den trenger ikke noe autoritativt tolkende læreembete. Dette Skriftprinsipp innebærer at alt i kirken må prøves på Skriften som overordnet kritisk norm.

For å komme til bunns i de kirkelige motsetninger i embetsspørsmålet, er det derfor mer enn noe annet meningsforskjeller med hensyn til synet på Skriftens autoritet og tolkning man må komme til rette med. De læresamtaler som har vært ført siden Det Annet Vatikankonsil har vist en viss bevegelse i disse spørsmål, men samtalegruppen har ennå ikke hatt anledning til å gjennomdrøfte problemene.

6. Ordinasjon, embetshandlingenes gyldighet og apostolisk suksesjon

Kan det gjøre noen forskjell for de kirkelige handlingers gyldighet om de foretas av en katolsk eller luthersk prest? Er ikke f.eks. dåpen og nattverden den samme uansett hvem som forretter? Vi berører her spørsmål om ordinasjonens betydning. Denne blir bedømt ulikt i de to kirker.

Katolikkene ser på ordinasjonen - som skal utføres av en biskop - som en absolutt nødvendighet for prestedtjenesten, særlig når det er tale om gyldighet og virkekraft av tjenestens sakramentsforvaltning. Ordinasjonen er selv et sakrament som - i likhet med dåpen og fermingen - meddeler et «uutslettelig preg» (et særlig forhold til Kristi prestedømme, som embetsbæreren i Den Hellige Ånd har del i og gjør nærværende, jf. GAK 21). Den gjelder derfor for hele livet. Ikke-ordinerte personer kan ikke forvalte sakramentene på en gyldig måte, unntatt nøddåpen og dessuten ekteskapets sakrament, hvor ektefolkene selv er sakramentets forvaltere.

Lutheranerne legger vekt på at kirkens tjenere skal kalles på en «ordentlig måte» (jf. GA 14), men dette betyr ikke at det nødvendigvis må finne sted en ordinasjonshandling, som den de fleste lutherske kirker har nå. Rent konkret inneholder den mange likhetstrekk med den katolske ordinasjonshandling som forkynnelse, bønn, håndspåleggelse, formaning til tjeneste

o.l., og den gjentas heller ikke, men betraktes som livsvarig. I reformasjonstiden fikk man ikke en slik fast ordinasjonsordning før i 1535. Ordinasjonen må ansees som en god og gagnlig kirkelig skikk, ikke minst hvor det legges vekt på opplæring og prøving av den vordende prest, og det er godt og rett at presten innvies til tjeneste i en gudstjeneste under menighetens forbønn. Men den er ikke nødvendig med hensyn til sakramentenes gyldighet og kan bare i uegentlig forstand kalles et sakrament. Betegnelsen er da heller ikke i bruk i den lutherske kirke.

Hvilke vanskeligheter medfører disse ulike syn i praksis? Hva dåpen angår, medfører de ingen problemer. Ved overgang fra den ene kirke til den andre, praktiserer ingen av de to kirker gjendåp. I forbindelse med nattverden oppstår imidlertid problemer, men disse ligger noe ulikt til for de to kirker.

Lutheranerne praktiserer åpen kommunion, d.v.s. spør ikke hvilket kirkesamfunn en nattverdssøkende tilhører, men enhver kan ta imot Herrens innbydelse og komme til hans bord. De har heller ingen regler for hvor et medlem av deres egen kirke kan og ikke kan gå til alters i andre kirkesamfunn, men overlater dette til den enkeltes samvittighet. Lutheranerne kan ikke akseptere den katolske læren om at (de fleste) sakramenter bare kan forvaltes gyldig av en prest som er ordinert, slik at ordinasjonen blir nødvendig for sakramentenes gyldighet og virkekraft. Den forrettende prests ordinasjon spiller for dem ingen rolle i denne forbindelse, men bare måten nattverden utføres på: om nattverdhandlingen har en evangelisk karakter med sentrum i Jesu innstiftelsesord og utdelingen av brødet og vinen til syndenes forlatelse. Hovedvanskeligheten for anerkjennelse av den katolske nattverd knytter seg derfor for lutheranerne til ennå uavklarte spørsmål med hensyn til forståelsen av messeofferlæren.

Katolikkene gir bare unntaksvis andre enn katolikker adgang til nattverden i sin kirke, og samme regel gjelder for katolikker som ønsker å motta nattverden i andre kirker enn sin egen. Når den katolske kirke forbyr sine medlemmer å motta nattverden i andre kirker, skyldes dette i første rekke den nære sammenheng som den ser mellom kirketilhørighet og nattverdsfelleskap, men også at sakramentenes gyldighet etter dens oppfatning forutsetter at den forrettende prest er ordinert med en ordinasjon som godkjennes av den katolske kirke. Dette er for den lutherske kirkes vedkommende ikke tilfelle. Ikke desto mindre vil katolikkene kunne si at Kristus mottas av de troende som deltar i et luthersk nattverdmåltid. Men på grunn av den manglende kirkelige enhet og på grunn av manglene ved den lutherske presteordinasjon har nattverden i den lutherske kirke etter katolsk syn ikke bevart sitt opprinnelige og hele innhold.

Det katolske syn henger her nøye sammen med et annet sakramentsbegrep enn det lutherske. Det katolske sakramentsbegrep er ikke, som det lutherske, uttømt med å si at det dreier seg om et nådemiddel. Sakramentene er tegn som synliggjør og konkretiserer Guds nåde. Nattverden er i en særlig forstand et tegn som synliggjør vår forbundethet med Kristus og i ham med hverandre. Garanti for at sakramentshandlingene skjer i henhold til Jesu innstiftelse er gitt ved at den forrettende prest står i kirkens apostoliske trosfelleskap. Et synlig tegn på dette er håndspåleggelse under ordinasjonen ved en biskop som står i ubrutt embetsuksesjon tilbake til apostlene. Hvor denne suksesjon mangler, mangler noe i embetshandlingens tegnkarakter og altså i dens sakramentale karakter. Dette er tilfelle for den lutherske nattverdforvaltningens vedkommende.

Suksesjonstanken viser seg altså som en praktisk hindring når det gjelder den gjensidige anerkjennelse av nattverden. En viss oppmykning er imidlertid også i dette tilfelle i gang etter

Det Annet Vatikankonsil. Også på luthersk side legger man vekt på kontinuiteten i forholdet mellom kirken i dag og kirken i aposteltiden. Men man framhever i denne forbindelse andre momenter enn den katolske kirke tradisjonelt har gjort: Forbindelseslinjen ligger i dåpen og i apostlenes lære, som kirken har bevart i sin bekjennelse, altså i den apostoliske tradisjons innhold. I forhold til dette må ifølge luthersk syn en eventuell ubrutt rekkefølge i embetet betraktes som et helt uvesentlig moment. I de senere års økumeniske samtaler er denne innholdsmessige forståelse av suksesjonen mer og mer kommet i forgrunnen og blitt selve hovedsaken, således i L IV, 34 og 35. I en viss utstrekning gjelder dette også for den katolske kirke. Også her har aksenten forskjøvet seg i retning av en fordypet forståelse av suksesjonen som legger vekt på kirkens apostoliske tro og liv, som håndspåleggelsen er et tegn på. Denne tilnærming vil muligens kunne åpne nye muligheter for drøftelser av de spørsmål som fremdeles skiller kirkene i embetssynet, og som i dag også har følger med hensyn til nattverdpraksis.

Et spørsmål for seg er det obligatoriske prestesølibat i den katolske kirke. For lutheranerne har dette alltid vært vanskelig å godta. Som en Guds gode ordning må ekteskapet i følge luthersk syn stå åpent for alle, prester ikke unntatt. Når kirken griper inn i menneskers adgang til å stifte ekteskap, griper den inn i noe den ikke har rett og fullmakt til. Den katolske kirke forsvarer det obligatoriske prestesølibatet som en praktisk tjenlig ordning i henhold til prestens funksjon og oppgaver. Kravet om sølibat gjelder derfor som en regel, men håndheves ikke som noen absolutt nødvendighet, og det berører ikke spørsmålet om sakramentenes gyldighet. Det finnes i den katolske kirke også prester som er gifte (f.eks. i de unerte orientalske kirker).

7. Felles arv, men uløste problemer

Som det framgår av denne oppsummering, har våre drøftelser også i dette tilfelle (jf. Nattverden, Herrens måltid, s. 10) avdekket en felles kristen arv som binder oss sammen. På en rekke punkter kan vi dertil konstatere en positiv utvikling som gjør at katolikker og lutheranere i dag står hverandre nærmere enn før. Og framfor alt: denne utvikling gir håp om gjennombrudd for en mer vidtgående enhet i framtiden. Men samtidig er det også blitt klart at de problemer som gjenstår, er dyptgående. Og de oppleves som spesielt smertelige fordi de sperrer veien til samling om Herrens bord. Det har fremdeles ikke lyktes å overvinne disse hindringer. Men smerten over dette er et kall til å fortsette det økumeniske arbeidet med desto større intensitet.

Gerhard Schwenzer - Ivar Asheim

Per Bjørn Halvorsen, Wilhelm Hertman, Nils E. Bloch-Hoell, Jo Neve, Kjetil Hafstad, Kjell Olav Sannes